

Rahvastikupoliitika alused 2009–2013

SISUKORD

1. RAHVASTIKUPOLIITIKA ÜLDEESMÄRK	3
2. LASTE- JA PEREPOLIITIKA PÕHIMÕTTED JA PEAMISED TEGEVUSSUUNAD	3
2.1. PEREPOLIITIKA SISSEJUHATUS	3
2.2. LASTE- JA PEREPOLIITIKA EESMÄRK	3
2.3. LASTE- JA PEREPOLIITIKA PÕHIMÕTTED	3
2.4. LASTE- JA PEREPOLIITIKA ÜLESANDED	4
2.5. LASTE- JA PEREPOLIITIKA PEAMISED TEGEVUSSUUNAD	5
2.6. LASTE- JA PEREPOLIITIKA RAKENDAMINE JA KOORDINEERIMINE	6
3. TERVISEPOLIITIKA SISSEJUHATUS	7
3.1. TERVISEPOLIITIKA EESMÄRK	7
3.2. TERVISEPOLIITIKA PÕHIMÕTTED	7
3.3. TERVISEPOLIITIKA ÜLESANDED	8
3.4. TERVISEPOLIITIKA PEAMISED TEGEVUSSUUNAD	8
3.5. TERVISEPOLIITIKA RAKENDAMINE JA KOORDINEERIMINE	10
4. VÄLISRÄNDE SUUNAMISE PÕHIMÕTTED JA PEAMISED TEGEVUSSUUNAD	11
4.1. RÄNDEPOLIITIKA SISSEJUHATUS	11
4.2. RÄNDEPOLIITIKA EESMÄRGID	11
4.3. RÄNDEPOLIITIKA PÕHIMÕTTED	12
4.4. RÄNDEPOLIITIKA ÜLESANDED	12
4.5. RÄNDEPOLIITIKA TEGEVUSSUUNAD	13
4.6. RÄNDE- JA LÕIMUMISPOLIITIKA RAKENDAMINE JA KOORDINEERIMINE	14

1. RAHVASTIKUPOLIITIKA ÜLDEESMÄRK

Eesti rahvastikupoliitika üldeesmärk on kindlustada Eesti rahvastiku jätkusuutlik areng.

Rahvastiku arvukust mõjutavad sündimus, suremus ja ränne. Seetõttu lähtub rahvastikupoliitika aluste dokumendi struktuur just nendest demograafilistest protsessidest: sündimus ja seda mõjutav laste- ja perepoliitika, suremus ja seda mõjutav tervisepoliitika ning välisränne ja seda mõjutav rändepoliitika. Teiste poliitikavaldkondade mõjuga on arvestatud juba nimetatud poliitikate raames.

2. LASTE- JA PEREPOLIITIKA PÕHIMÕTTED JA PEAMISED TEGEVUSSUUNAD

2.1. LASTE- JA PEREPOLIITIKA SISSEJUHATUS

Laste- ja perepoliitika all mõeldakse riiklikku poliitikat, mis on suunatud lastele ja lastega peredele. Kitsamas tähenduses võib mõista perepoliitikana meetmeid, mida riik kasutab laste ja lastega perede majandusliku heaolu tõstmiseks laste kasvatamise ja hooldamise perioodil: peretoetused, vanemapuhkused, lastehoiu korraldamine. Laiemas tähenduses võib laste- ja perepoliitikana käsitleda kõiki riigi poliitikavaldkondi, mis mõjutavad lastega perede heaolu. Antud dokumendis käsitletakse laste- ja perepoliitikat laiemas tähenduses.

Eesti perepoliitikat võib iseloomustada kui suhteliselt universaalset. Alates 2001. aastast on samm-sammult siiski sisse viidud meetmeid, mis on sissetulekupõhised ning seega sissetuleku järgi selektiivsed. Eesti perepoliitika koosneb nelja tüüpi meetmetest: peretoetused, puhkused seoses lapse sünni ja kasvatamisega, laste päevahoid ja maksuvabastused. Laste kasvatamist ja perede heaolu mõjutavad väga tugevalt ka kohaliku tasandi teenused, toetused ning riigi haridus- ja tervishoiusüsteem.

2.2. LASTE- JA PEREPOLIITIKA EESMÄRK

Laste- ja perepoliitika üldine eesmärk on

- Lastega peredele turvalisuse tagamine, mis võimaldab realiseerida soovitud laste sündi;
- Lastele ja noortele turvalise kasvukeskkonna tagamine.

2.3. LASTE- JA PEREPOLIITIKA PÕHIMÕTTED

Laste- ja perepoliitika kujundamisel ja teostamisel juhindub riik järgmistest põhimõtetest.

2.3.1. Kõigis lapsi ja lastega peresid puudutavates otsustes ja ettevõtmistes seab riik **esikohale lapse ja tema pere huvid, vajadused ja heaolu**. Riik tagab kõigile Eestis elavatele lastele võrdsed õigused ja võimalused, sõltumata lapse soost, lapse ja tema vanema või kasuvanema rahvusest, rassist, keelest, religioonist, maailmavaatest, sotsiaalsest päritolust, varanduslikust seisundist, elukohast, pereeluvormist või muudest asjaoludest.

2.3.2. **Probleemide ennetamine** on tõhusam kui tagajärgede leevendamine. Riik tunnustab ennetavate meetmetena pereeluks ja laste kasvatamiseks inimeseõpetuse, sh perekonnaks ettevalmistamise ja seksuaaltervise alast ettevalmistust, samuti perenõustamist. Riik toetab vanemaid laste kasvatamisel, tagades neile vajaliku nõustamise ja abi ning kujundades laste kasvatamist ja igakülgset arengut toetavat elukeskkonda ja -korraldust.

2.3.3. Rahvastikupoliitika elluviimisel lähtub riik inimeste seksuaalsetest ja reproduktiivsetest õigustest. Sealhulgas tunnustab riik **inimese õigust ise otsustada**, kas ja millal saada lapsi; riik tagab seksuaal- ja reproduktiivtervise teenuste ning vastava hariduse ja teabe kättesaadavuse.

2.3.4. Laste kasvatamise ja igakülgse arengu ning emotsionaalse ja materiaalse heaolu kindlustamise eest **vastutavad eelkõige lapse vanemad**. Riigi ülesanne on **vähendada sotsiaalseid ja majanduslikke takistusi**, mis sunnivad inimesi laste saamisest loobuma või laste sündi edasi lükkama, ja toetada ühiskonnale soodsaid perepoliitilisi otsuseid.

2.3.5. Riik tunnustab **mõlema vanema võrdset õigust ja kohustust** kasvatada oma lapsi ja hoolitseda nende eest ning loob neile võrdsed võimalused töö- ja pereelus osalemiseks. Perepoliitika kujundamisel arvestab riik pereelu vormide ja -suhete mitmekesisusega.

2.3.6. Riigi perepoliitika on **universaalne**, hõlmates kõiki lapsi ja lastega peresid. Riik osutab täiendavaid abinõusid suuremate vajadustega¹ lastele ja nende peredele, soodustamaks nende arengut ja heaolu.

2.3.7. Lapsele ja tema perele osutatakse vajalikku abi ja toetust üldjuhul **last perekonnast lahutamata**. Lapse võib abi andmiseks perekonnast eraldada üksnes erandjuhul.

2.3.8. Laste- ja perepoliitika osapooled on lapse vanemad/kasuvanemad ja pere, riik ja kohalik omavalitsus, era- ja kolmas sektor. Perepoliitikat teostatakse eri osapoolte ning poliitikate **eesmärgipärasel ja koordineeritud koostöös**.

2.3.9. Riigi laste- ja perepoliitika **on teadmispõhine** ja järjepidev. Riik toetab laste ja peredega seotud uuringute ja seirete läbiviimist ning statistiliste andmete pidevat kogumist.

2.4. LASTE- JA PEREPOLIITIKA ÜLESANDED

Laste- ja perepoliitika üldine eesmärk on tagada lastele ja lastega peredele parim võimalik elukvaliteet ning turvaline elukeskkond.

Laste- ja perepoliitikal on eelkõige järgmised ülesanded.

2.4.1. Laste ja lastega perede elukvaliteedi parandamine.

2.4.2. Töö- ja pereelu ühitamise toetamine.

2.4.3. Laste kasvatamise väärtustamine.

¹ Suuremate vajaduste all mõeldakse kõiki oma füüsiliseks ja vaimseks arenguks suuremaid ressursse vajavaid lapsi, sh näiteks eriti andekaid.

2.5. LASTE- JA PEREPOLIITIKA PEAMISED TEGEVUSSUUNAD

Laste- ja perepoliitika ülesannete täitmiseks on vajalikud eelkõige järgmised tegevused.

2.5.1. Laste ja lastega perede elukvaliteedi parandamine.

2.5.1.1. Vanemaks ja pereks olemise ettevalmistamine ja toetamine vastavate õppeprogrammide ja nõustamisteenuste abiga.

2.5.1.2. Kõigile lastele võimaluste tagamine ea- ja võimetekohaseks hariduse omandamiseks ning huvitegevuseks; lastekultuuri² edendamine ja toetamine.

2.5.1.3. Kõigile lastele võimaluste tagamine tervist edendavateks tegevusteks, tervise kontrolliks ja vajalikuks raviks.

2.5.1.4. Lastega peredele kvaliteetsete ja kättesaadavate sotsiaalteenuste tagamine (kriisiabi ja nõustamisteenused, lastekaitsetöö, perekeskne aitamistöö jms).

2.5.1.5. Laste ja lastega perede vajadusi arvestava elukeskkonna ja -korralduse kujundamine; lastele ja lastega peredele sobivate ja soodsate vaba aja veetmise ja puhkamisvõimaluste loomine.

2.5.1.6 Lastega peredele vajaduse korral abi osutamine elutingimuste parandamisel ja kohase eluaseme muretsemisel.

2.5.1.7. Lastega perede toetamine riiklike peretoetuste ja maksusoodustuste ning lastevanemate tööga hõivatust toetavate meetmete abil.

2.5.1.8. Täiendavate toetuste ja teenuste ning muude abinõude suunamine suuremate vajadustega, näiteks hoolekandeesutustes kasvavatele lastele ning lasterikastele, üksikvanemaga ja toimetulekuraskustesse sattunud peredele.

2.5.1.9. Vanemliku hooleta jäänud laste lapsendamise, eestkoste või perekonnas hooldamise eelistamine hoolekandeesutuses kasvamisele.

2.5.1.10. Riik jälgib kõigi otsuste vastuvõtmisel, et need ei halvendaks laste ja lastega perede olukorda.

2.5.2. Töö- ja pereelu ühitamise toetamine

2.5.2.1. Sellise töökorralduse, sh paindlike töövormide soodustamine, mis lubab mõlemal vanemal töö- ja perekohustusi ühitada ning toetab ka koduste tööde võrdsemat jagamist pereliikmete vahel. Lisaks seadusandlikele meetmetele peresõbralikku organisatsioonikultuuri ja töökorraldust edendavate tööandjate esiletõstmine ja riiklik tunnustamine ning parimate kogemuste levitamine.

2.5.2.2. Lapsi kasvatavatele isikutele lapse eest hoolitsemise ja kasvatamisega seotud vanemapuhkuste võimaldamine; perele sobival ajal puhkuse ja täiendavate puhkepäevade võimaldamine hooldust vajavate lastega seotud kohustuste täitmiseks.

² Lastekultuur on lastele suunatud kultuur (huvitegevus, lastekirjandus, -teater, televisioon ja raadiosaated jms)

2.5.2.3. Iga lapsele kuni 7. eluaastani kättesaadava, kvaliteetse ja vajadustekohase päevahoiuteenuse tagamine.

2.5.2.4. Laste kasvatamise tõttu tööelust kõrvale jäänud vanemate tööturule naasmise toetamine, luues neile täiendus- ja ümberõppevõimalusi.

2.5.3. Laste kasvatamise väärtustamine

2.5.3.1. Laste ja lastega perede probleemide teadvustamine ühiskonnas; kõigi ühiskonnaliikmete teadmiste avardamine laste ja lastega peredega seotud küsimustes. Pereelu ja laste kasvatamist ning peretraditsioone käsitlevate programmide toetamine ja tunnustamine meedias.

2.5.3.2. Sõltuvalt laste arvust lastele pühendatud aja kompenseerimine vanematele (nt laste kasvatamise arvestamine pensioni määramisel, laste kasvatamisele pühendatud aja arvestamine töötatud ajaks jne).

2.5.3.3. Pereliikmete, põlvkondade, ühiskonnaliikmete koostöö ja solidaarsuse soodustamine ja toetamine laste kasvatamisel.

2.6. LASTE- JA PEREPOLIITIKA RAKENDAMINE JA KOORDINEERIMINE

Seatud ülesannete täitmiseks töötatakse välja iga kahe aasta tagant riiklik tegevuskava, mille töötavad välja ministriumid koostöös maavalitsuste ja kohalike omavalitsustega, kaasates perede, töötajate ja tööandjate ühendusi ning teisi mittetulundusühinguid. Perepoliitika riikliku tegevuskava väljatöötamist, rakendamist ja tulemuste hindamist koordineerib sotsiaalministeerium, kelle juhtimisel valmib 2009. aastal riiklik perede elukvaliteedi arengukava aastateks 2010–2015. Arengukava sõnastab ja selgitab riiklikud perepoliitika prioriteedid ja tegevusvaldkonnad; seab perepoliitika strateegilised, pea- ja alaeesmärgid; lepib kokku meetmed ja tegevused, mis on üheselt mõistetavad riigi tasandil ja sidusrühmades.

Kord aastas esitab rahvastikuminister Vabariigi Valitsusele ettekande lastega perede olukorrast Eestis.

3. TERVISEPOLIITIKA SISSEJUHATUS

Inimeste tervis mõjutab märkimisväärselt nende võimet igapäevaelus toime tulla, nende sotsiaalset ja majanduslikku panust riigi ülesehitamisel ja riigi üldist edu. Tervis on seega oluline rahvuslik ressurss, mis väärib sihi- ja kavakindlat arendamist. Samuti kuulub õigus tervise kaitsele inimese põhiõiguste hulka ning kõikidele inimestele peavad olema tagatud vajalikud eeldused parima võimaliku terviseseisundi saavutamiseks – igal Eesti inimesel peab olema võimalus elada tervist toetavas keskkonnas ja võimalus teha tervislikke valikuid.

Eesti tervisepoliitika üldiseks eesmärgiks on inimeste eluea, sealjuures eriti tervena elatud eluea pikendamine. Selle eesmärgi saavutamiseks keskendutakse eelkõige nendele teguritele, mis kõige enam Eesti inimeste tervist mõjutavad. „Rahvastikupoliitika alustes 2009-2013“ toodud põhimõtted on ühtlasi kooskõlas „Rahvastiku tervise arengukava 2008–2020“ põhimõtete ning peamiste tegevussuundadega.

Tervishoiureformid algasid 1992. aastal üleminekuga solidaarsele ravikindlustusepõhisele tervishoiu rahastamisele, mis tõi endaga kaasa tervishoiuteenuse osutajate ja tervishoiu rahastaja eraldumise ning lepinguliste suhete tekkimise haigekassa ning tervishoiuteenuse osutajate vahel. Teiseks oluliseks muutuseks Eesti tervishoiusüsteemis on teenuse osutajate võrgustiku reorganiseerimine perearstikeskse esmatasandisüsteemi ning optimeeritud haiglavõrgu arendamise kaudu.

Tervishoiusüsteem peab olema patsiendikeskne, et tagada ravi järjepidevus. Selle oluliseks eelduseks on esmatasandi, eriarstiabi ja hooldusravi/hoolekande vaheline koostöö ning koordineeritus. Rahva tervist mõjutavad oluliselt keskkond ja eluviisid. Seoses sellega on tervisepoliitikas eriti oluline rõhk ka inimeste käitumise, keskkonna ja eluviiside kujundamisel tervist hoidvaks.

3.1. TERVISEPOLIITIKA EESMÄRK

Tervisepoliitika eesmärk on inimeste eluea, sh tervena elatud eluea pikenemine enneaegse suremuse ja haigestumise vähendamise teel.

3.2. TERVISEPOLIITIKA PÕHIMÕTTED

3.2.1. Tervis on **inimese põhiõigus** ning kõigile ühiskonnaliikmetele tuleb tagada eeldused võimalikult hea terviseseisundi saavutamiseks.

3.2.2. **Vastutus rahvastiku tervise eest on ühine vastutus**, mis hõlmab ühiskonna kõiki sektoreid, organisatsioone, rühmi ja üksikisikuid, ning see loob aluse tasakaalustatud keskkonna, sotsiaal- ja majanduspoliitika arenguks. Sellest lähtuvalt peab tervisemõjudega arvestama kõikide ühiskonna tasandite ning sektorite otsuste ja tegevuskavade planeerimisel.

3.2.3. **Võrdsed võimalused** terviseks ja teisteks väärtusteks on demokraatliku ühiskonna ideaal. Selle saavutamiseks on vaja aidata kaasa süstemaatiliste ja ebaõiglusest tulenevate tervisenäitajate erinevuste vähendamisele rahvastikus, toetades eri sektorite ja tasandite

koostöös ühiskonna enim haavatavaid rühmi. Võrdsete võimaluste loomine hariduse, eluaseme, töö ning tervise ja tervishoiuteenuste osas, olenemata soost, rahvusest ja sotsiaalsest positsioonist, elukohast on eelduseks Eesti elanike tervise ja elukvaliteedi jätkuvalle paranemisele.

3.2.4. Isikute, sotsiaalsete rühmade ja kogukondade aktiivne osalemine enda, oma kodukandi ning ühiskonna elu ja keskkonda mõjutavate otsuste tegemisel ja probleemide lahendamisel toob kaasa nende võimestumise³ ja võime suuremal määral lahendada oma terviseprobleeme. Tervislikele valikutele orienteeritud ühiskonna kujunemine, paikkondade võimestumine ja sotsiaalse kapitali suurendamine on tervist toetava elukeskkonna arengu aluseks.

3.2.5. Otsuste tegemisel lähtutakse **eelkõige tõenduspõhistest teadmistest.** Teadusuuringud aitavad eesmäärke seada ja mõõta ning on toeks otsusetegijatele nende töös. Tõenduspõhisus on üheks riigi strateegiliste arengukavade aluseks ning nende tasakaalustatud elluviimist toetavaks teguriks.

3.3. TERVISEPOLIITIKA ÜLESANDED

Tervisepoliitika peamised ülesanded on järgmised.

3.3.1. Inimeste terviseriskide vähendamine sotsiaalse sidususe suurendamise ja ebavõrdsuse vähendamise kaudu ühiskonnas;

3.3.2. Laste ja noorte turvalise ning tervisliku arengu kindlustamine;

3.3.3. Elanikkonna kehalise aktiivsuse suurendamine, inimeste toitumisharjumuste muutmine tasakaalustatumaks ja riskikäitumise vähendamine;

3.3.4. Inimestele tervist toetava elu-, töö- ja õpikeskkonna tagamine;

3.3.5. Kõigile inimestele kvaliteetsete tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamine ressursside optimaalse kasutuse kaudu.

3.4. TERVISEPOLIITIKA PEAMISED TEGEVUSSUUNAD

3.4.1. Sotsiaalse ebavõrdsuse vähendamine tervises ning rühmade ja kogukondade võimestumine⁴.

Adekvaatse ning õigeaegse sekkumise puhul on võimalik ära hoida inimeste suuremaid terviseriske ning tõrjutust. Nendele lisaks on vajalikud ka konkreetsetele riskirühmadele suunatud teenuste ning meetmete olemasolu.

3.4.1.1 Oluliseks lähtekohaks on universaalsete teenuste ja toetuste süsteemi arendamine, et vältida erimeetmetega kaasneva vaesuse ja tõrjutuse stigma tekkimist.

3.4.1.2. Samas tuleb teadvustada teatud riskirühmade probleeme, mida üldiste teenuste ja toetuste süsteemiga ei ole võimalik lahendada, ning kasutada spetsiaalseid, konkreetsete rühmade vajadusi arvestavaid meetmeid.

3.4.1.3. Riigi- ja kohalikul võimul on oluline roll sidusust ja võrdseid võimalusi suurendava keskkonna kujundamisel läbi seadusandluse, rahastamisotsuste ja ühiskonna prioriteetide kujundamise.

³ Võimestumine on suutlikkus saavutada kontroll oma elukorralduse üle ning seeläbi parandada oma elukvaliteeti.

⁴ Võimestumine on suutlikkus saavutada kontroll oma elukorralduse üle ning seeläbi parandada oma elukvaliteeti.

3.4.1.4 Ka valitsusväliste organisatsioonide, huvigruppide ning indiviidide kaasamine otsustusprotsessidesse aitab kaasa nende eesmärkide saavutamisele.

3.4.2. Laste ja noorte füüsilise ja vaimse tervise ning sotsiaalse arengu edendamine.

Lapse- ja noorukieas pannakse alus inimese terviseteadlikkusele ja tervist säästvale käitumisele. Oluline roll laste tervise parandamisel on perekonnal ja üldisel keskkonnal. Selle tegevussuuna prioriteetsed tegevused on järgmised.

3.4.2.1. Laste ja noorte füüsilise ja vaimse tervise ning sotsiaalse arengu edendamine.

3.4.2.2. Vigastuste ja vägivalda ennetamine laste ja noorte seas.

3.4.2.3. Krooniliste haiguste ja nende riskitegurite ennetamine laste ja noorte seas.

3.4.3. Tervisliku eluviisi propageerimine.

Tervisliku eluviisi edendamiseks tegeldakse

3.4.3.1 Tervist toetavate ühiskondlike normide ja väärtushinnangute kujundamisega.

3.4.3.2. Tervislikke valikuid soodustava keskkonna loomisesse kaasatakse senisest aktiivsemalt ka erasektor (sh meedia) ja valitsusvälised organisatsioonid.

3.4.4. **Tervist toetava elu-, töö- ja õpikeskkonna edendamine.** Selle tegevussuuna prioriteetsed tegevused on järgmised.

3.4.4.1. Erinevate sihtrühmade teadlikkuse tõstmine elu-, töö- ja õpikeskkonnast lähtuvatest terviseriskidest ja nende maandamise meetmetest.

3.4.4.2. Elu-, töö- ja õpikeskkonnast tulenevate terviseriskide hindamise, juhtimise ja teavitamise süsteemi tõhustamine.

3.4.4.3. Riikliku valmisoleku tõstmine nakkushaiguste leviku tõkestamiseks ja epideemiateks ning pandeemiateks.

3.4.4.4. Järelevalve tõhustamine elu-, töö- ja õpikeskkonnas.

3.4.4.5. Töötervishoiukorralduse parendamine ning töötervishoiuteenuste kvaliteedi oluline tõstmine ning nende kättesaadavuse tagamine kõikidele töötajatele.

3.4.5. Patsiendikeskse tervishoiu – ja hoolekande süsteemi arendamine.

Tervishoiusüsteem peab olema patsiendikeskne, et tagada ravi järjepidevus. Selle oluliseks eelduseks on esmatasandi, eriarstiabi ja hooldusravi/hoolekande vaheline koostöö ning koordineeritus. Oluline aspekt on ka patsiendi informeeritus, mis ühelt poolt tähendab oskust orienteeruda tervishoiusüsteemis ning teisalt teadlikkust oma terviseprobleemidest ning ravivõimalustest. Valdonna prioriteetsed tegevussuunad on:

3.4.5.1 Tagatakse tervishoiuteenuste võrdne kättesaadavus ja kvaliteet kõigile ravikindlustusega kaetud isikutele, sh kvaliteetne tervishoiuteenuste kättesaadavus tervisehoiuteenuste esmatasandil.

3.4.5.2. Tegeldakse aktiivravi haiglavõrgu optimeerimise ning hooldusravi/hoolekande arendamisega. Arendatakse sotsiaalhoolekande ja hooldusravi teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust.

3.4.5.3 Järgitakse tervishoiu rahastamise solidaarse ravikindlustuse põhimõtet ja printsiipi, et tervishoiu rahastamise süsteem peab olema pikaajaliselt jätkusuutlik, et tagada kvaliteetsete tervishoiuteenuste kättesaadavus ning pakkuda elanikkonnale kaitset finantsriskide puhul.

3.5. TERVISEPOLIITIKA RAKENDAMINE JA KOORDINEERIMINE

Riigi tervisepoliitika põhimõtted, ülesanded ja tegevussuunad on täpsemalt fikseeritud erinevate valdkondade arengukavasid ühendavas raamdokumendis „Rahvastiku tervise arengukava 2008-2020“, mille rakendamist juhib ja koordineerib Sotsiaalministeerium.

4. VÄLISRÄNDE SUUNAMISE PÕHIMÕTTED JA PEAMISED TEGEVUSSUUNAD

4.1. RÄNDEPOLIITIKA SISSEJUHATUS

Demograafilised ja majandusprognosid näitavad, et Eesti on tööealise elanikkonna osakaalu muutuse poolest kogurahvastikust järgnevatel aastakümnetel Euroopa keskmiste riikide seas. Lähima kümne aasta jooksul on Eesti tööturule tulemas veel rohkearvuline nn „laulva revolutsiooni“ põlvkond, kuid umbes 2015. aastast alates suureneb kiiresti mittetöötavate ning töötavate inimeste suhe mittetöötavate kasuks.

Eesti majandusliku olukorra kiire paranemine, rahvaarvu vähenemine ning rahvastiku vananemine võib suurendada vajadust täiendava immigratsiooni järele ning uusimmigrantide sissevoolu tõenäosust. Kuigi tõenäoliselt ei kujune Eestist aastail 2009–2013 massilise rände sihtriiki, on siiski alust arvata, et seoses isikute vaba liikumisega Euroopa Liidus ning majanduskasvuga suureneb Eestis välispäritolu isikute arv. Võttes arvesse demograafilist ja majanduslikku olukorda ning vahemaid, on Eestis oodata migratsioonisurve suurenemist eeskätt Aafrika ja Aasia riikidest, Venemaalt, Valgevenest, Makedooniast, Moldovast ning Poolast. Emigratsioon on kõige tõenäolisem Soome, Saksamaale ja Rootsi (Ainsaar 2007).

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumis teostatud tööjõuvajaduse prognoosi kohaselt⁵ kujuneb järgneval kümnendil iga aasta täiendavaks tööjõuvajaduseks umbes 14 500 inimest aastas, mis vastab enam-vähem potentsiaalsete tööturule sisenejate hulga. Seega pole vajadus täiendava immigratsiooni järele lähiaastatel suur. Olenevalt sündimuse tasemest ja majanduse efektiivsusest on see umbes 1000–2000 inimest, mis vastab praegusele immigratsioonipoliitika tasemele. Seejuures kasvab prognoosi kohaselt nõudlus spetsialistide ja oskustööliste järele nii tootmises kui ka teeninduses. Eestile kõige kasumlikum oleks, kui siin asuksid tööle haruldaste oskustega inimesed, kes aitaksid luua ka uusi töökohti. Tegelikult on aga kõrgelt kvalifitseeritud töötajate toomine Eestisse keeruline ülesanne, kuna nõudlus spetsialistide järele on suur paljudes Euroopa Liidu riikides.

Tulevase rändepoliitika sõnastamisel on sisuliselt valida kolme variandi vahel:

- (1) 0-rände variant (rändesaldo on 0 ehk lahkujate ja saabujate arv on tasakaalus);
- (2) immigratsiooni senisest julgem soosimine;
- (3) ettevaatlik immigratsioonipoliitika koos valikulise immigratsiooniga.

Eesti praegust rändepoliitikat võib lugeda selektiivseks immigratsiooni piiramiseks. Nimelt on olukorras, kus Euroopa Liidu elanikel on vaba juurdepääs Eestisse elama asumiseks, kehtestatud kolmandatest riikidest pärit inimestele sisserände piirarv kuni 0,1% alalisest rahvastikust (umbes 1340 inimest aastas). Nimetatud piirarvu alt jäävad välja siiski eestlased, pereränne, õpperänne, USA ja Jaapani kodanikud. Eesti rändepoliitika kujundamisel tuleb arvestada juba riist riigis suurt mittesündinute osatähtsust ja Eesti julgeoleku

4.2. RÄNDEPOLIITIKA EESMÄRGID

Rändepoliitika üldised eesmärgid on

- Eestile vajaliku demograafilise ja majandusliku jätkusuutlikkuse kindlustamine;
- kõigi Eestis elavate inimeste konfliktivaba kooseksisteerimine, hoides ära ühiskonna turvalisust ohustavaid vajaduste ja väärtuste konflikte.

⁵ http://www.mkm.ee/failid/MKM_toojou_vajaduse_prognoos_2014.pdf

4.3. RÄNDEPOLIITIKA PÕHIMÕTTED

Rändepoliitika kujundamisel ja teostamisel juhindub riik järgmistest põhimõtetest:

4.3.1. Eesti rändepoliitika on **selektiivne territoriaalselt** Eesti võib vajadusel eelistada immigrante teatud piirkondadest põhimõttel, et sellest regioonist pärit inimestel tekib vähem kultuurikonflikte Eesti ühiskonnas.

4.3.2. Eesti rändepoliitika on selektiivne **inimeste kvalifikatsioonist lähtudes**. Eesti eelistab Eesti majandusele oluliste oskustega töötajaid. Eesti avatud eelkõige tippspetsialistidele ja erioskustega töötajatele.

4.3.3. Rändepoliitika võib olla **lühiajaliste ja pikaajaliste immigrantide puhul erinev**. Alaliselt Eestisse elama asuvate inimeste puhul on oluline ühise riigiidentiteedi⁶ tekkimine, sh eesti keele oskus. Rände- ja lõimumispoliitika peavad tagama ühise Eesti riigiidentiteedi säilimise, et arendada Eesti püsielanike⁷ jaoks riigi ühistähendust. Kõigile Eesti elanikele on tagatud võimalused hariduse, sotsiaalse turvalisuse, tervise edendamise, ettevõtluse, vaba aja ning loomingulise eneseväljenduse vallas. Kõik Eesti elanikud⁸ peavad järgima Eesti Vabariigis kehtivaid seadusi.

4.3.4. Riik **järgib rändepoliitika teostamisel riigi julgeolekuhuvisid** ning võib rakendada selle eesmärgi täitmiseks teatud immigrantide rühmadele täiendavaid sisserändetingimusi. See võib tähendada erinevate immigrantide rühmade puhul töö, sissetuleku, ülalpidamise või vastuvõtja olemasolu nõude, keele ja ühiskonna tundmise eksamite rakendamist. Samuti aitab ülalnimetatud täiendavate sotsiaalsete garantiide nõue tagada teatud toimetulekuriskiga immigrantidele parema toimetuleku Eestis.

4.3.5. Riik järgib rändepoliitika teostamisel **rahvusvahelisi leppeid**. Vajadusel sõlmitakse riikide vahel rände küsimustes kahepoolseid leppeid. Eesti jätkab oma senist varjupaigapoliitikat.

4.3.6. Lõimumispoliitika eesmärgiks on **rahvuspõhise segregatsiooni vältimine**. Eduka lõimumise eesmärgiks on rahvus- või keelepõhise eraldumise ja ühiskonnaelust kõrvalejäämise vähendamine. Samal ajal tunnustatakse eri kultuuride eripärasid.

4.3.7. **Riik soosib Eesti päritolu inimeste tagasipöördumist**. Selleks soodustab riik rahvusliku identiteedi, sh eesti keele säilimist ja Eesti kultuuri tutvustamist väljaspool Eestit elavate rahvuskaaslaste seas. Aktiivse infopoliitika kaudu julgustatakse Eesti kodakondsusega ja Eesti päritolu inimeste naasmist Eestisse.

4.4. RÄNDEPOLIITIKA ÜLESANDED

Rände- ja lõimumispoliitikal on täita eelkõige järgmised ülesanded.

⁶ Ühine riigiidentiteet kui Eesti rahva meie-tunnetus on seotud inimeste turvatundega, et ollakse osaline Eesti ühiskondlikus ja poliitilises elus, ning rahva ja territooriumiga seotud positiivse emotsionaalse kuuluvustundega.

⁷ Püsielanik on käesolevas tähenduses Eestis elav Eesti kodanik või isik, kes elab Eestis pikaajalise elamisloa või alalise elamisõiguse alusel.

⁸ Käesoleva dokumendi kontekstis on Eesti elanik isik, kes elab Eesti territooriumil. Eesti elanik võib olla Eesti kodanik; isik, kes viibib Eestis legaalselt või illegaalselt; isik, kes elab Eestis ajutise või tähtajalise elamisloa alusel; isik, kes elab Eestis rahvusvaheliste lepingute alusel jne.

4.4.1. Piisava immigratsiooni kaudu Eestile vajaliku oskusteabega tööjõu ressursside täiendamine.

4.4.2. Eesti päritolu inimeste tagasirände soodustamine.

4.4.3. Toetada immigrantide kuuluvustunnet Eesti ühiskonda.

4.4.4. Immigrantidele sotsiaalne kindlustunde tagamine.

4.5. RÄNDEPOLIITIKA TEGEVUSSUUNAD

Rände- ja lõimumispoliitika täitmiseks on vajalikud eelkõige järgmised tegevused.

4.5.1. **Jätkatakse Eesti praegust mõõdukat immigratsioonipoliitikat.** Eesti säilitab järgmistel aastatel 2008. aastal kehtiva rändepoliitika, vajaduse korral harmoneerides seda Euroopa Liidu õigusruumis kehtivate direktiividega. Riik soodustab mõõdukat tööjõu sisse- ja väljarände eelkõige riigile olulistes majandusvaldkondades sisse- ja väljaränne raames ning välispäritoluga kõrgkooli hariduse tasemega õppurite tööle jäämist Eestisse pärast õpingute lõppu. Strateegiliselt olulistele immigrantirühmadele võidakse rakendada dokumentide lihtsustatud immigratsiooniprotseduuride läbimist, kui on tõestatud nende vajalikkus Eestile. Toetatakse kraadiõppesse tulevate noorte ränne Eesti ülikoolidesse ja nende tööleasumist Eesti ettevõtetes peale õpingute edukat läbimist. Vastavalt rahvusvahelisele õigusele tagatakse perekondade taasühinemine.

4.5.2. **Eesti riik pakub tuge Eesti päritoluga inimestele tagasipöördumiseks Eestisse.**

Riik toetab eesti keele, kultuuri ja identiteedi säilitamist väliseesti kogukondades. Selleks toetatakse eesti keele õpet, kultuurilähetusi. Tagasirände soodustamiseks on olulisel kohal väljaspool Eestit elavate rahvusaaslaste informeerimine Eestis õppimise, tagasipöördumise ning Eesti kodakondsuse saamise ja taastamise võimalustest, tagasipöördujate nõustamine, materiaalne toetus ning tagasikohanemise soodustamine.⁹

4.5.3. **Eesti riik on huvitatud täpsetest rände- ja lõimumisandmetest ja** ning teeb seetõttu jõupingutusi vastavate registrite ning süsteemide arendamiseks ja loomiseks, mis võimaldavad usaldusväärset ülevaadet inimeste liikumisest. Rände fikseerimine on oluline nii sisse- kui ka väljarände puhul. Viiakse läbi etniliste vähemuste ja uusimmigrantide heaolu ja toimetuleku monitooringut. Usaldusväärne ja adekvaatne statistika ning uuringud on olulised taustamaterjalid konkreetsete meetmete ja tegevuste välja töötamisel.

4.5.4. **Toetatakse iga püsielaniku ühtekuuluvustunnet Eesti ühiskonnaga ühiste väärtuste jagamise ning riigikeele valdamise kaudu.**¹⁰ Eesti keel on avaliku sfääri universaalne suhtluskeel. Eesti keele oskus on eduka lõimumise üks eeltingimusi, mis annab igaühele võimaluse osaleda ühiskondlikus elus võrdsetel alustel. Ühine riigiidentiteet kui Eesti rahva meie-tunnetus aitab aga kindlustada turvatunnet, et ollakse osaline Eesti sotsiaalses ja ühiskondlikus elus, aktsepteeritud Eesti ühiskondliku ja poliitilise elu osana ning rahva ja territooriumiga seotud positiivse emotsionaalse kuuluvustundega. Riik pakub välismaistele teadmismigrantidele vajadusel täiendavat toetust kohanemiseks.

4.5.5. **Luuakse võimalused teiste keelte ja rahvuskultuuride arendamiseks.** Eestis kui kultuuriliselt mitmekesisel ühiskonnas pööratakse eraldi tähelepanu Eestis elavatele

⁹ „Rahvusaaslaste programm 2009–2013“ on hetkel väljatöötamisel mitme ministeeriumi koostööna ning valmib 2008. aasta novembris. Programmi koordineerimise eest vastutab Rahvastikuministri büroo.

¹⁰ „Eesti lõimumiskava 2008–2013“

muukeelsetele elanike ja uusimmigrantide võimalustele säilitada ning arendada oma kultuuri ja keelt ning tutvustada oma etnilis-keelelist identiteeti. Uute õppevahendite koostamisel ja koolijuhtide koolitamisel on läbivaks teemaks kultuuriliselt mitmekesise keskkonna väärtustamine ning teistesse kultuuridesse positiivse suhtumise kujundamine.

4.5.6. Kõiki Eesti elanikke koheldakse võrdselt rahvusest, emakeelest või elukohast sõltumata. See tähendab, et välditakse rahvuslikust kuuluvusest ja päritolust tingitud diskrimineerimist tööturul, haridussüsteemis, sotsiaalsfääris. Ümber- ja täiendusõppe programmid pakuvad võimalusi oma konkurentsivõime parandamiseks tööturul sh on uusimmigrantidel võimalus osaleda kodunemisprogrammides, mis pakuvad keele- ja ühiskonnaõpet.

4.6. RÄNDE- JA LÕIMUMISPOLIITIKA RAKENDAMINE JA KOORDINEERIMINE

Rahvusküsimustega tegeleva ministri juhtimisel korraldatakse „Eesti lõimumiskava 2008–2013“ elluviimise pidev seire ja analüüs ning tagasiside andmine arengukava elluviivatele partneritele ja avalikkusele. Igal aastal toimub valdkonna analüüs, mis annab ülevaate lõimumise olukorrast ja tegevustest ning arengukava elluviimise tulemustest. Igal aastal koostatakse rahvusküsimustega tegeleva ministri juhtimisel arengukava eelmise aasta täitmise aruanne, mille kiidab heaks Vabariigi Valitsus oma korraldusega. 2010. aastal korraldab rahvusküsimustega tegelev minister „Eesti lõimumiskava 2008–2013“ vahehindamise, mis on 2011.–2013. aasta rakenduskava koostamise aluseks. 2011 aastal algatab rahvusküsimustega tegelev minister uue riikliku arengukava ettevalmistamise, eesmärgiga jätkata koordineeritud lõimumisalaseid tegevusi.

2009. aasta alguseks valmib „Rahvuskaaslaste programm 2009-2013“ ning selle rakendusplaan. Programmi täitmist korraldab ja kontrollib Rahvastikuministri büroo juurde moodustatud rahvuskaaslaste programmi nõukogu, mille koosseisu kuuluvad asjaomaste ministriumide esindajad, valdkonna spetsialistid ja väliseestlastest liikmed. Rahvuskaaslaste programmi nõukogu esimees on rahvastikuminister.

Rändepoliitika rakendused töötatakse välja siseministeeriumi, rahvastikuministri büroo ja teiste ministriumite ning riigiasutuste koostöös. Hiljemalt aastal 2010 analüüsitakse Eesti rändepoliitikat ja vajadusi põhjalikumalt.